

accumulation of economic potential of region, as inalienable constituent of national economic potential and factor of increase of competitiveness of region.

Keywords: *innovative potential, innovative activity, innovative products, scientific and technical works, investments, clusters, region.*

Маїло Я. В.
Київський національний університет
будівництва і архітектури

КРЕДИТУВАННЯ ОСВІТИ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Стаття присвячена актуальним проблемам кредитування освіти за рахунок державних та приватних джерел. Досліджені особливості навчання в борг в Україні та вивчено зарубіжний досвід. Запропоновано можливі шляхи розвитку та перспективні заходи щодо становлення ефективного механізму розвитку людського капіталу будівельної організації за рахунок кредитування освіти.

Ключові слова: *банківський кредит, будівельні організації, економіка знань, кредитування освіти, людський капітал, освітній кредит, якість робочої сили.*

Постановка проблеми. В економіці знань важливим фактором підвищення її ефективності являється якість робочої сили та рівень продуктивності праці. Висока кваліфікація, сучасні знання та творче відношення кожного працівника до своїх обов'язків стають важливими умовами успішного господарювання, підвищення конкурентоспроможності будівельного підприємства та визначення його місця на ринку товарів та послуг.

Людський капітал є унікальним економічним ресурсом будівельної організації, який має здатність зростати по мірі інвестування в його складові. Адже вартість людського капіталу збільшується в процесі підвищення якості освітнього рівня працівників, реалізації програм навчання персоналу, кредитування освіти. Цілком очевидно, що формування людського капіталу потребує від самого працівника, будівельної організації та суспільства в цілому великих затрат. Розвиток та подальше нагромадження людського капіталу можливі лише за умови постійного інвестування в його складові, зокрема в освіту та навчання працівників.

Вдосконалення людського капіталу через формування ефективної системи безперервного навчання надає фірмі конкурентні переваги на ринку будівельних товарів та послуг. Тому виникає проблема пошуку ефективних шляхів фінансування освіти, підвищення кваліфікації, підготовки та перепідготовки робочої сили відповідних кваліфікаційних рівнів будівельної організації.

Формування людського капіталу та його ефективне використання повинні стати першочерговими пріоритетами, як держави в цілому, так і роботодавця – власника.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Формування сучасної концепції людського капіталу розпочалося на початку 60-х років минулого століття, і пов'язане з іменем американського економіста, представника “чикагської школи” Т. Шульца. Він розглядає людський капітал як розвиток знань та здібностей, отриманих від “шкільної освіти, навчання на робочому місці, зміцнення здоров'я і зростаючого запасу

економічної інформації” [12, 64-65]. Інший вчений Г. Беккер стверджує, що “людський капітал формується за рахунок інвестицій у людину, серед яких можна назвати навчання, підготовку на виробництві, витрати на охорону здоров’я, міграцію і пошуки інформації про ціни та доходи” [11, 1].

Вітчизняні вчені В. Куценко та Г. Євтушенко стверджують, що людський капітал – це “сукупність знань, здібностей і кваліфікації, як здатність кваліфікованої робочої сили створювати прибуток у вигляді частини заробітної плати та прибутку підприємств” [9, 136].

На думку О. А. Грішнєвої, людський капітал – це “сформований або розвинений у результаті інвестицій і накопичений людьми певний запас здоров’я, знань, навичок, здібностей, мотивацій...” [8, 98].

З огляду на вищесказане, людський капітал формується, перш за все, в системі освіти, тому дана сфера потребує найбільших капіталовкладень і стає об’єктом посиленого державного регулювання. В умовах ринкової економіки уряд перетворюється на головного інвестора в системі освіти, зокрема вищої, та контролює процес надання освітніх послуг населенню, залучаючи інвестиції підприємств та приватних осіб.

Метою статті є дослідження особливостей кредитування освіти з метою формування конкурентоспроможного людського капіталу будівельної організації, а також здійснення аналізу вітчизняної ситуації та вивчення зарубіжного досвіду щодо навчання в борг (кредит).

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України в світовий простір потребує детального вивчення економічних проблем, понять та категорій, яким в сучасній зарубіжній літературі відводиться першочергова роль. До таких категорій відноситься й людський капітал.

За кордоном, зокрема в країнах Європейського Союзу, надання державою кредитів для навчання з подальшою виплатою відсотків є звичайними явищем. Понад 60 країн світу пропонують студентські позики, які традиційно є формами державної підтримки молоді.

В розвинених країнах сформувалися дві різні моделі фінансування вищої освіти. В економічній літературі їх умовно називають англосаксонська (США, Великобританія) та континентальна (Германія, Швеція, Франція) [10, 41-42].

В кінці 90-х років вища освіта в Великобританії стала платною, так як студенти повинні оплачувати навчання самостійно, для забезпечення додаткових грошових надходжень до вузів. В даному випадку взірцем стала американська модель вищої освіти, яка базується на університетській автономії, ринкових принципах, великій кількості приватних вузів. Американська система підтримки студентів включає в себе освітні кредити та стипендії обдарованим студентам.

Проте, в Германії, Франції та Швеції вищі учебні заклади належать державі та надають освітні послуги безкоштовно. Досить поширеною є форма фінансової допомоги студентам для оплати поточних потреб (харчування, проживання, користування бібліотеками). В цих країнах система фінансової допомоги включає в себе пряму підтримку (субсидії, пільги, безвідсоткові кредити) та опосередковану (надання податкових пільг).

Основними джерелами фінансування студентів, які навчаються в університетах за кордоном є:

- самі студенти та їх батьки;
- приватний сектор (наприклад, роботодавці);

- платники податків (в тому числі різноманітні агентства з фінансування);
- університети, які здійснюють фінансування за рахунок власних коштів;
- спонсори (наприклад, благодійні фонди) [6, 137].

Згідно статті 53 Конституції України, держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадянам надається право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [1].

У березні 2004 року Конституційний Суд України своїм Рішенням № 5-рп/2004 уточнив: “Безоплатність вищої освіти означає, що громадянин має право здобути її відповідно до стандартів вищої освіти без внесення плати в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі в межах обсягу підготовки фахівців для загальносуспільних потреб (державного замовлення)” [4].

Проте щороку пропорція між обсягами бюджетного замовлення та кількістю студентів, які навчаються за кошти юридичних і фізичних осіб зростає. Слід зазначити, що в державі відсутній ефективний механізм, який би зробив платне навчання доступне для широких верств населення.

В Україні існує, як державна так і банківська форма кредитування вищої будівельної освіти, але знають про це далеко не всі студенти та абітурієнти.

Пільговий державний довгостроковий кредит існує в нашій державі з 2000 року і на ці потреби в державному бюджеті закладаються певні кошти, а Міністерство освіти і науки України щорічно їх розподіляє між вузами.

У 2009 р. квоти в сумі понад 1 млн грн. на отримання кредиту одержали 12 вищих навчальних закладів: Національний університет імені Т. Шевченка (180 тис. грн.), Національний авіаційний університет (320 тис.), Національний університет “Києво-Могилянська академія” (160 тис.), Національний транспортний університет (129 тис.), Національний економічний університет (80 тис.), Національний торгово-економічний університет (50 тис.) та ін. [3]

Так, державне кредитування студентів, які прагнули отримати знання в 2009–2010 роках, забезпечене в розмірі 7,5 млн.грн., про те ця сума на 2,7% менша, ніж в 2008–2009 навчальному році [3].

На сьогоднішній день діє Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003 р. № 916 “Про затвердження Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти” [2]. Відповідно до цієї постанови отримати позику можуть тільки молоді громадяни України віком до 28 років, які успішно склали вступні іспити або вже навчаються у ВНЗ. Користуватися такою позикою можна тільки один раз за обраною спеціальністю, навчаючись на будь-якій формі навчання – очній, заочній чи вечірній.

Слід зазначити, що кошти надаються на 15 років і всього під 3% річних, а діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, з малозабезпечених і багатодітних сімей та інші категорії мають переваги в отриманні кредиту на здобуття вищої освіти.

З 2009 року, у разі народження дитини студент звільняється від сплати відсотків за користуванням кредитом, при народженні двох дітей боржників за рахунок бюджетних коштів погашається 25%, а тому, який має трьох і більше дітей, – 50% вказаної суми.

Таким чином, переваги державного кредитування очевидні, але ним не можуть скористатися всі бажаючі студенти.

Поряд з державним кредитуванням розвивається й банківське кредитування людського капіталу будівельних організацій. Проте воно не набуло широкої популярності серед населення, зокрема в будівельній сфері. На нашу думку, можна виділити цілий ряд причин, які перешкоджають брати позички на здобуття вищої освіти у банках, а саме:

- короткий термін кредитування (найчастіше банки видають кредит на декілька років);

- високі відсотки на освітні послуги (від 16 до 30%);

- бюрократичні перешкоди (необхідно зібрати велику кількість довідок, знайти поручителів).

Наприклад, провідний банк України “ПриватБанк” запровадив позичкову лінію “Кредит на освіту”, максимальна сума якої (без додаткового забезпечення) визначається у розмірі 50000 грн. Термін кредитування становить 15 років під 1,67% в місяць, якщо виплати не робляться своєчасно, то знімається подвійна ставка.

Слід зазначити, що для очної форми навчання розмір освітнього кредиту поділяється на такі дві частини: оплата навчання та кошти на особисте користування (до 30%).

Для заочної форми навчання обсяг кредиту становити 70% від суми, що потрібна на навчання.

В наведеній кредитній лінії “ПриватБанк” додатково пропонує:

- кредитування на всі види платного навчання.

- поетапне фінансування в період навчання, як вартості навчання, так і поточних витрат студента;

- участь батьків у виплаті кредиту тільки в період навчання (період – до 5 років);

- можливість виплати тільки відсотків в період навчання;

- використання пластиковою картки як інструмента для обслуговування фінансових потоків.

Слід зазначити, що інші провідні банки, такі як “Аваль”, “Правекс-банк”, “Надра” пропонують лише річні споживчі кредити розміром 5–10 тис. грн., а їх відсоткові ставки визначаються в межах 20-30%.

На нашу думку, однією з головних причин відсутності достатнього обсягу кредитування освіти, зокрема в будівельній сфері, є недосконалість нормативно-правової бази. Провідні банки України побоюються надавати такі кредити через відсутність гарантій зі сторони держави.

Ще в 2007 році в Верховній Раді України був зареєстрований Законопроект № 1084 “Про кредитування на здобуття вищої освіти” [5], який повинен відкрити доступ до якісної освіти малозабезпеченим верствам населення, забезпечення рівних можливостей отримання знань та запровадити принципово новий економічний механізм фінансування вищих учбових закладів України.

Так, передбачається, що освітній кредит буде беззаставним, а для його оформлення студенту потрібний лише мінімальний набір документів: паспорт, ідентифікаційний код, довідка з вузу про вартість навчання та довідка про успішність. Зі своєї сторони банк може надати студентові-позичальникові відстрочку у виплатах відсотків за користування кредитом на термін, який дорівнює часу навчання плюс 12 місяців. Важливим моментом, на нашу думку, є те, що облікова ставка кредитування для

позичальника дорівнюватиме обліковій ставці НБУ на момент оформлення кредитного договору (за станом на вересень 2010 року 7,75%).

Варто зазначити, що провідна роль у створенні нового механізму кредитування освітніх послуг надається державі. За рахунок компенсації частини процентної ставки у розмірі облікової ставки НБУ, держава намагається зробити освіту в борг більш доступною та дешевою для широких верств населення України.

У виняткових випадках на державу покладається субсидіарна відповідальність перед банком по боргах позичальника.

Законопроект передбачає розвиток страхування освітніх кредитів. Таким чином, держава, банки та позичальники отримають додатковий механізм захисту коштів від втрати, пов'язаних з можливістю настання негативних подій в майбутньому, можливістю безробіття після закінчення вузу чи заняття мало оплачуваною роботою, що ускладнить повернення кредиту.

Слід зазначити, що банки-агенти та страхові компанії будуть вибиратися прозоро на відкритих тендерах у відповідності до встановлених вимог. Це дасть змогу зменшити рівень корупції на ринку освітніх послуг.

Очікується, що запропонована в законопроекті схема, коли державні бюджетні кошти будуть спрямовані тільки на здешевлення кредиту, дозволить збільшити кількість одержувачів державної підтримки як мінімум вдесятеро.

На нашу думку, в Україні слід розвивати форму кредитування освіти за рахунок великих будівельних корпорацій, так зване цільове фінансування освіти.

У Київському національному університеті будівництва і архітектури здійснюється підготовка фахівців з 12 напрямів і 22 спеціальностей. Слід зазначити, що за рахунок державного фінансування навчається 47%, а за рахунок власних коштів близько 50% всіх студентів. Частка будівельних підприємств, які виступають інвесторами на ринку будівельних послуг невелика, і складає 3%. Кредитування освіти здійснюють такі відомі підприємства, як АТ ХК "Київміськбуд" (Київ), "Інтергал-буд" (Львів), "Житло-Інвест" (Київ), "Стікон" (Одеса), Фірма "Т.М.М." (Київ).

Проте, на ринку зберігається ситуація, що чим краще розвивається будівельне підприємство, тим менше його керівники зацікавлені забезпечити найманих робітників коштами для їх навчання в системі вищих учбових закладів. Слід зазначити, що сьогодні поширеною є практика, при якій навчання співробітників відбувається на курсах професійної підготовки та підвищення кваліфікації, а оплата відбувається шляхом перерахунку грошових коштів на рахунок організацій, які надають такі освітні послуги. При цьому керівники вважають за краще фінансувати підвищення кваліфікації не за рахунок коштів підприємства, а за рахунок коштів самих працівників, надаючи їм тимчасову матеріальну підтримку. В сучасних умовах роботодавець не може бути впевненим, що пройшовши підвищення кваліфікації працівник залишиться працювати в даній будівельній організації, а не перейде в іншу фірму на посаду з більш високим соціальним статусом чи заробітною платою.

Таким чином, окремі підприємства, здійснюючи інвестування в людський капітал, створюють позитивний зовнішній ефект, вигоду від якого можуть отримати конкуренти, які не вклали кошти в дану сферу. Одним із методів вирішення даної проблеми в умовах ринкової економіки може стати кредитування будівельною організацією робітників, які бажають підвищити свій рівень освіти та кваліфікації на відповідних курсах.

З огляду на вищесказане, процес реформування підготовки кадрів будівельної організації та підвищення їх кваліфікації, навчання в кредит повинні стати пріоритетним напрямком державної політики в даній сфері. Зусилля органів державної влади слід спрямовувати на виконання поточних завдань:

Прийняти Закон України “Про кредитування на здобуття вищої освіти”, який дасть змогу встановити ефективний механізм взаємодії держави, комерційних банків та позичальників, розподілити їхні права та обов’язки, забезпечити додаткові гарантії кредиторам, розробити прозору схему доступу до освітніх послуг;

Включити Київський національний університет будівництва і архітектури до переліку вузів, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України, які отримують квоту у коштах для здійснення цільового державного кредитування здобуття вищої освіти на 2011/2012 навчальний рік;

Подальший розвиток навчання в кредит робітників будівельної сфери за рахунок роботодавця – власника.

Висновки. Проблема фінансування вищої освіти є однією з найбільш важливих економічних проблем 21 століття. В багатьох країнах приділяється велика увага проблемам реформування та модернізації системи освіти, пошуку ефективних систем кредитування. Для України дана проблема набула загальнодержавного значення, відбувається введення нових форм управління освітніми послугами. Невирішеним залишається питання про оптимальне співвідношення між державною та приватною освітою, а також про те, яким чином забезпечити фінансування студентів, які навчаються в вузах на платних засадах.

Важливо виробити таку кредитну політику, яка б була вигідною не тільки банківським установам, а й студентам та їх батькам. Прийняття Закону України “Про кредитування на здобуття вищої освіти” дасть змогу встановити ефективний механізм, який забезпечить надання освітніх позик і врегулює взаємовідносини між кредиторами, позичальниками та державою.

В умовах фінансово-економічної кризи, високого ризику на фінансовому ринку, який негативно впливає на розвиток банківського кредитування, роль держави в інвестуванні в людський капітал посилюється. В сучасних ринкових умовах держава може напряму видавати кредити (пільговий державний довгостроковий кредит) чи виступати поручителем, тобто гарантувати комерційним банкам повне повернення кредиту, навіть, якщо у позичальника виникнуть проблеми з виплатами.

Проте, державне кредитування не слід розглядати як єдине джерело отримання освіти. Потужними інвесторами повинні стати будівельні фірми, які б хотіли зробити капіталовкладення в людський капітал, тобто в своїх майбутніх працівників (так зване цільове фінансування). Для роботодавця буде вигідно вкладати кошти в освіту студентів при умові, що вони після закінчення вузів влаштуються працювати саме на його підприємство.

Для реалізації описаних заходів необхідно вивчити механізми, які широко використовуються в зарубіжній практиці, проаналізувати ситуацію на українському ринку, оцінити можливості студентів, їх батьків, роботодавців та держави та виробити ефективну політику отримання освіти в кредит.

Використані джерела:

1. Конституція України: Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003 р. № 916 “Про порядок надання молодим громадянам пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти у вищих навчальних закладах за різними формами навчання незалежно від форм власності”// zakon.rada.gov.ua
3. Наказ Міністерства освіти і науки України України від “15” травня 2009 р. № 408 “Про квоту для вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України щодо потреб у коштах для цільового державного кредитування здобуття вищої освіти студентами II-V років навчання на 2009/2010 навчальний рік”// zakon.rada.gov.ua
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України “держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах” (справа про доступність і безоплатність освіти) від 4 березня 2004 року N 5-рп/2004 //zakon.rada.gov.ua
5. Законопроект № 1084 від 30.11.2007 “Про кредитування на здобуття вищої освіти”// zakon.rada.gov.ua
6. *Барр Н.* Высшее образование: способы и источники финансирования / пер. с англ. М. Семеновой // Вопросы образования. – 2005. – № 2. – С. 137.
7. *Гришнова О. А.* Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. – К. : Знання, 2004. – 535 с.
8. *Капелюшников Р. И.* Современные буржуазные концепции формирования рабочей силы. – М., 1981. – 287 с.
9. Образовательный кредит как способ финансирования студентов. Информационный бюллетень. – М. : ГУ–ВШЭ, 2007. – 48 с.
10. *Куценко В. І., Євтушенко Г. І.* Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення // Зайнятість та ринок праці : міжвідомчий науковий збірник. – 1999. – № 10. – С. 136-145.
11. Образовательный кредит как способ финансирования студентов. Информационный бюллетень. – М. : ГУ–ВШЭ, 2007. – 48 с.
12. *Becker G. S.* Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. – N.Y., 1964. – 441 p.
13. *Shultz T.* Investment in Human Capital. – N.Y.; L., 1971. – 357 p.

Маило Я. В. Кредитование образования – важная составляющая развития человеческого капитала строительных организаций

Статья посвящена актуальным проблемам кредитования образования за счет государственных и частных источников. Исследованы особенности учебы в долг в Украине и изучен зарубежный опыт. Предложены возможные пути развития и формирование эффективного механизма развития человеческого капитала строительной организации за счет кредитования образования.

Ключевые слова: банковский кредит, строительные организации, экономика знаний, кредитования образования, человеческий капитал, образовательный кредит, качество рабочей силы.

Mailo Y. V. Crediting of education is an important constituent of development of human capital of building organizations

The article is sanctified to the issues of the day of crediting of education due to state and private sources. The features of studies are investigational on credit in Ukraine and foreign experience is studied. The possible ways of development and forming of effective mechanism of development of human capital of building organization are offered due to crediting of education.

Keywords: bank credit, building organizations, economy of knowledge, crediting of education, human capital, educational credit, quality of labors force.